

İBnİ ARABİ
FÜSÛSU'L-
HİKEM

HİKMETLERİN ÖZÜ

TASAVVUF
KLASİKLERİ

SÜFİ
KİTAP

FÜSÜSÜ'L-HİKEM
HİKMETLERİN ÖZÜ
Muhyiddin İbni Arabi
Mütercim: Abdülhalim Şener

SUFİ KİTAP | 24
Tasavvuf Klasikleri | 05

kapak tasarımı RAVZA KIZILTUĞ

1. baskı Ağustos 2007, İstanbul

13. baskı Nisan 2020, İstanbul

ISBN ISBN 978-975-9161-23-1

9 789759 161231

SUFİ KİTAP sufi.com.tr
Cağaloğlu Alemdar Mahallesi, sufi@sufi.com.tr
Alayköşkü Caddesi, No: 5   sufikitap
Fatih / İstanbul Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Telefon: (0212) 511 24 24 Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT YAYIN HAKLARI
Mega Basım © Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Cihangir Mah. Güvercin Cad. Timaş Yayın Grubu bünyesinde
No: 3 Baha İş Merkezi faaliyet gösteren Sufi Kitap'a aittir.
Avcılar/ İstanbul İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak
Telefon: (0212) 412 17 00 gösterilerek alıntı yapılabilir.
Matbaa Sertifika No: 44452

İÇİNDEKİLER

- 7 Takdim
- 9 Giriş
- 11 Âdem Kelimesindeki İlahî Hikmetin Özü
- 21 Şit Kelimesindeki Nefs Hikmetinin Özü
- 31 Nuh Kelimesindeki Subbuhi Hikmetin Özü
- 41 İdris Kelimesindeki Kuddusi Hikmetin Özü
- 47 İbrahim Kelimesindeki Aşk Hikmetinin Özü
- 53 İshak Kelimesindeki Hakk Hikmetinin Özü
- 59 İsmail Kelimesindeki Ali Hikmetinin Özü
- 65 Yakub Kelimesindeki Ruh Hikmetinin Özü
- 71 Yusuf Kelimesindeki Nur Hikmetinin Özü
- 79 Hud Kelimesindeki Birlik Hikmetinin Özü
- 89 Salih Kelimesindeki Fetih Hikmetinin Özü
- 95 Şuayb Kelimesindeki Kalp Hikmetinin Özü
- 103 Lut Kelimesindeki Melki Hikmetin Özü
- 109 Üzeyir Kelimesindeki Kader Hikmetinin Özü
- 117 İsa Kelimesindeki Yücelme Hikmetinin Özü
- 131 Süleyman Kelimesindeki Rahmani Hikmetin Özü
- 143 Davud Kelimesindeki Varlık Hikmetinin Özü
- 153 Yunus Kelimesindeki Nefs Hikmetinin Özü
- 159 Eyyüb Kelimesindeki Gayb Hikmetinin Özü
- 165 Yahya Kelimesindeki Celal Hikmetinin Özü
- 169 Zekeriya Kelimesindeki Sahiplik Hikmetinin Özü
- 175 İlyas Kelimesindeki Ünsiyet Hikmetinin Özü
- 185 Lokman Kelimesindeki İhsan Hikmetinin Özü
- 191 Harun Kelimesindeki İmam Hikmetinin Özü
- 199 Musa Kelimesindeki Yücelik Hikmetinin Özü
- 219 Halid Kelimesindeki Sığınma Hikmetinin Özü
- 221 Muhammed Kelimesindeki Ferdi Hikmetin Özü

Takdim

İslam irfan tarihinin en mühim şahsiyetlerinden birisi olan Şeyhü'l-Ekber Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin, en çok tartışılan eseri Füsusu'l-Hikem (Hikmetlerin Özü)'dür.

Bu kemal dönemi eserinde Şeyhü'l-Ekber, kendisine yönelik itiraz ve tenkitlerin de toplandığı çeşitli hikmetleri, Peygamberimiz Muhammed Mustafa Aleyhisselam'dan bir müşahede anında aldığını ve insanlara aktardığını ifade buyurur.

Peygamberimizden aldığı bu talimat üzerine, “ne bir harf noksan ne de bir harf fazla” olmamak üzere nakledilen bu hikmetlerin her biri, bir peygamberin hakikatinden süzülüp gelmiştir.

Son fassta, yine bir hadis-i şerifin, “Bana dünyanızdan üç şey sevdirdi: Güzel koku, kadın ve namaz gözümün nuru kılındı”nın tefsiri yapılmaktadır.

İbnü'l-Arabî'nin bu muhteşem eserine pek çok reddiye ve şerh yazılmıştır.

Telif edilen yüzlerce eser, Füsusu'l-Hikem'de anlatılan irfani hakikatlerin izah veya itirazından ibarettir.

Şeyh Mekki Efendi'nin, itirazlara reddiye olmak üzere telif ettiği Füsus Savunmasında bir husus özellikle belirtilir. Ki o da şudur: "Buradaki meseleler itikad değil mübahasedir. Okunurken ve yorumlanırken bu husus göz ardı edilirse, meselelerin yanlış anlaşılma ihtimali mevcuttur".

İbnü'l-Arabi, yüzlerce kıymetli eser telif etmiş büyük bir irfan ehlidir, kâmil bir velidir ve kendi beyanı üzere, "hatemü'l-evliya"dır.

Üç tür velayetten bahseder. Ki kendisinininki suğra olanıdır, bu özel velayet damarının son büyük ve kâmil velisidir.

Eserleri ile İslam irfanının zenginliğini ve enginliğini ortaya koymuş olan bu büyük bilgenin, mühim eseri Füsusü'l-Hikem'in yeni bir tercümesine bizi mazhar ettiği için Cenab-ı Hakk'a şükürler ediyoruz.

Füsus'un Türkçe okuyup yazarlar açısından sarıh, temiz ve duru bir tercümesi olma niyazıyla sunduğumuz bu kitabın Şeyhü'l-Ekber'in irfan dünyasındaki derinliği aksettirmesi dileğimizdir.

Bu dileğimizin tahakkuku için Cenab-ı Hakk'a ayrıca niyazda bulunuyoruz.

Füsusü'l-Hikem'in bahsettiğimiz üzere pek çok şerh ve tercümesi mevcuttur. Bunlar arasında Avni Konuk'un şerhli tercümesi ayrı bir değer taşır.

Bunun dışında Nuri Gençosman ve Ekrem Demirli'nin tercümeleri de dikkate değerdir ve istifadeye medardır.

Biz bu gayretimizle, bu son derece önemli eserin Türk okuyucusu açısından farklı bir okuma imkânı sunmasını hedefledik.

Bu hedefimize ulaşmamız her türlü kıymetin üzerindedir.

Abdülhalim Şener

Giriş

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlıyorum.

Toplumlar arasındaki farklılıklardan ötürü, din ve mezheplerin de çeşitli oluşuna karşılık, Zati varlığının sonsuz kaynağından gelen hikmetleri, kelimelerin kalplerine indiren Allah'a şükürler olsun. O'nun esenliği ve selamı da, cömertlik hazinelerinden gelen çabalarını, sağlam vaadlerle insanlığa eriştiren Muhammed(sav) efendimize ve yakınlarına yetişsin.

Hicretin 627. yılının Muharrem ayının son günleriydi. Şam'daydım. Allah'ın Resülü Hazret-i Muhammed efendimizi gerçek bir rüyada, elinde bir kitabı tutarken gördüm. Bana, 'Bu' dedi, 'Hikmetlerin Özü kitabıdır. Al bunu ve insanlara duyur. Herkes yararlansın.' Allah ve elçisinin buyruğuna uymak, emir sahibi olanların emrine itaat etmek gerekir diye düşündüm. Ulu Peygamber'in bana işaret ettiği gibi, ne eksik ne fazla olmaksızın, *Füsusul-Hikem* adlı bu kitabın insanlara açıklanması konusundaki umudumu gerçekleştirdim. Bunda tamamen Allah'ın rızasını gözettim. Amacım da çabam da temiz idi.

Yüce Allah'tan şunu diledim: Beni, bu hikmetleri insanlara ulaştırmakta ve diğer çabalarımda şeytanın şerrinden emin kıldığı kullarından eylesin. Parmaklarımın yazdığı, dilimin

ifade ettiği, kalbimin üzerine büküldüğü işlerde beni sonsuz gücü ve manevi ilhamlarıyla kuşkulardan kurtarsın. Zati varlığından gelen ilmi bağışlasın. Yaptığım bu işte bir çevirmen, bir aracı olmayı nasib etsin. Allah yolunun yolcularından O'nun sırlarına erebilecek kişiler, gerçek bilgiye ulaşabilsin. Bu kitap, benliğin tutkularından uzaktır ve içine asla herhangi bir fitne karışmamıştır. Yüce Allah'ın yakarışımı kabul etmesini dilerim. Çünkü bana ilham edileni aynen yazdım, ulaştırılmış olan marifeti ilettim.

Ne nebiyim ben ne resul. Allah Elçisi'nin mirasçısı ve öte dünya bilgisini yayanlardanım. Her ne isterseniz Allah'tan isteyin, Allah'a yönelin. Benden dinlediklerinizi hatırlınızda tutun. Ardından bu sözlerin anlamına sızarak onu genişletin ve toplayın. Sonra dileyene ulaştırın bu kitabı, okumak isteyeniyi engellemeyin. Bu, kuşkusuz üzerinize serilen bir rahmettir, genişletin ve artırın.

Allah'tan dileğim şudur: O'ndan yardımının gücüyle başkalarını güçlendirmek, Hz.Muhammed'in getirdiği dine bağlanmak, kardeşlerimi de bu dinin hükümlerine bağlamak ve O'nun ümmetinin arasında yeniden dirilmek. Mülk ve melekut âlemlerinin sahibi olan Yüce Allah'ın bana ilham ettiği ilk gerçek, Âdem kelimesindeki ilahî hikmettir.

Âdem Kelimesindeki İlahî Hikmetin Özü

Eşi benzeri olmayan Yüce Allah, sonsuz isimlerinin taayyün âlemindeki suretlerini, varoluşsal modellerini görmek istedi. Bir başka ifadeyle söylesek, şöyle diyebiliriz: Allah varlık ile nitelenmesinden ötürü, var olanların âleminde kendini görmeyi ve bu görüş ile de kendi sırrını kendisine açıklamayı diledi. Bir varlığın kendi benliği ile kendi nefsini görmesi, sözgelimi bir aynada kendi nefsini seyretmesine benzemez. Çünkü seyredilen yerin verdiği biçimde, seyredenin kendi benliği görünür. Böylesi bir yer olmasaydı ve Allah'ın onda tecellisi bulunmasaydı, herhangi bir suret bir şekil görünmezdi. Oysa Yüce Allah, tüm âlemi, ruhu olmayan bir beden gibi yaratmıştı. Yani, bir bakıma âlem henüz inceltilmemiş, donuk ve cilasız bir ayna gibiydi.

Allah'ın Hakim, her şeyi hikmetle yapan adının şanı ise, herhangi bir yeri, sadece Rahmani soluk denilen ilahî ruhu kabul edebilecek bir kabiliyette inceltmeyi gerektirir. Bu da sonu gelmez tecelli kaynağının kabulü için tesviye edilen bu modelde kabiliyet ortaya çıkmasıdır. Yani her işin başlangıcı da sonu da O'ndandır. Zat âlemindeki kudsi feyizdendir. Tüm varlık O'ndan başlar ve yine O'na döner. Allah'ın iradesi, âlem denilen bu donuk aynanın cilalanmasını gerekli kıldı. Böylece

Âdem ise, bu aynanın cilası, bu arketipin ruhu oldu. Melekler de 'büyük insan' denilen bu modelin yani âlemin suretinin kuvvetlerinden yapıldı. O halde, melekler insanın doğasındaki duyulardan ve ruhi kuvveler gibi görüldü. Onlardan her duyu, kendi benliğiyle örtülmüştür. Kendisinden daha yüce bir şey göremez.

Hiç kuşku yok ki, bu manevi kuvvetler, Allah katında ki her ulu düzey ve yüksek derece için kendilerinde yetki olduğunu sanırlar. Çünkü bunların indinde, Allah'a ve en büyük hakikate, bu nitelikleri taşıyan ilk yaratılış âlemindeki ilkelerin tümünü, yücesini alçağını içeren bütün âlemlerin gerektirdiği birliğe yönelmiş olan şey arasında ilahî birlik bulunur. Akıl, bu gerçeği, teorik olarak hiçbir zaman bilemez ve kavrayamaz. Bu marifet ancak, ilahî keşifle anlaşılabilir. Ve ruhlarına kavuşan ontolojik modellerin özü bundan anlaşılır.

İşte bu yaratığa İnsan ve Halife dendi. Bu isimle adlandırılmasının nedeni, yaratılışındaki çokluk ve gerçeklerin tümünü doğasına almış olmasıdır. İnsan ilahî gözdeki bebek gibidir ve görme hassası ile adlandırılan yaratıktır. Bundan ötürü ona insan denildi. Çünkü Yüce Yaratıcı, varlıklarına insanla nazar kıldı ve rahmet etti. Öyleyse insan biçimiyle sonradan yapılmış, doğuşu ve belirmesi bakımından da sonsuzdur. Ezel ve ebedi birleştiren, mümtaz bir varlıktır. Bu bakımdan, varlık âleminde insan, yüzükteki kaş gibidir.

İnsan, Sultan'ın hazinelerinin üzerine vurduğu mührün nakışına yer oldu. Bu yüzden insana, 'Halife' dendi. Mührün hazineyi koruyuşu gibi, insan da Allah'ın yaratıklarını korur. Sultan'ın mührü, hazinesinin üzerinde durduğu sürece hangi hırsız ona el uzatabilir? Gömünün mührünü sadece Sultan açabilir.

Allah, âlemin hakikatini koruma hususunda insanı kendisine halife kıldı. İnsan-ı kâmil var oldukça, varlık âlemi

sürecektir. Dünya gömüsünün mührü olan olgun insan, hazineden ayrılrsa ve mühür bozulsa, artık hazinede saklanacak bir şey kalmaz. İçi boşalır. Varlıklar birbirine karışır. Her şey öte dünyaya varır. O halde olgun insan, ahiret gömüsü üzerine mührünü vurmuştur. İlahî suretlerdeki isimlerin tümü, insanın belirmesiyle birlikte açıklanmıştır. Böylece, insanın kimliği, varlığı ile her şeyi kendinde toplama ve kavrama düzeyine ulaştı ve Allah'ın delilleri, meleklerin üzerine, insanla yerleşti.

Müteyakkız ve dikkatli olmalısın. Yüce Allah, sana başkasıyla öğütte bulundu. İyi düşün, Allah'ın uyarısına muhatap olan insana bu ikaz nereden geldi? Melekler, insanın yaratılışındaki sırta eremediler. Hakk'ın, ibadet konusunda gerekli kıldığı şeyi anlayamadılar. Meleklerde, Adem'deki gibi tüm isimler tecelli etmez. Onlar, kendilerine özgü olan esma-yılahiyyeden başkasını bilmediler. Allah'ı, sadece bildikleri isimlerle zikrettiler. Böylece melekler üzerine, bizim ifade ettiğimiz husus galip geldi ve bu durum onlara egemen oldu.

Onlar, yaratılış yönünden, 'Ey Rabbimiz' dediler, 'Yeryüzünde fitne ve fesada neden olacak bir varlığı mı yaratacaksın?' Oysa bu, Allah ile ayrılığa düşmektir. O halde Âdem hakkında söyledikleri, Allah hakkında söylediklerinin bir benzeridir. Şayet meleklerin yaratılışı bu itirazı gerçekleştirmeseydi, Âdem'e ilişkin böyle konuşmazlardı. Halbuki meleklerde bilinç yoktur. Eğer, onlar kendilerine dair bir bilgiye sahip olsalardı, bu gerçeği anlardı. Anlamış olsalardı böyle konuşmaktan kaçınırlardı.

Melekler bununla kalmadılar, sürekli Allah'ı anmak ve sena etmek görevleriyle birlikte iddialarını ileri götürdüler. Oysa Âdem'de, meleklerde olmayan ilahî isimler tecelli eder. Melekler, Allah'ı o güzel isimleriyle tesbih, takdis ve tenzih etmiyorlardı. Durum bu olunca, Cenab-ı Hak, indindeki

düzey ve değerimizi anlamamız ve Kendi ahlakıyla ahlaklanmamız için bize macerayı açıkladı. O halde Kendisiyle gerçekleştirdiğimiz ve elde etmiş olduğumuz şeyi, bağ ve koşula bağlama iddiasında bulunmayalım, nasıl davada mutlak ve kayıtsız kalalım? Böylece durumumuza uymayan ve bilgimize sığmayan gerçeği iddia ederek nasıl genelleştirelim? Sonuçta bu yüzden niçin rezil olalım?

İşte bu ilahî tanım, edip, mümin ve halife olan kullarını edebe çağırıldığı noktadır. Hikmet temasına dönersek... Akıl, düşünce, ruh gibi zihni varlığı kabul edilen fakat dışarıklı olmayan melekeler, kuşkusuz zihinde vardır ve bilinir. Onlar içseldir, aynı varlıkta da yok olmazlar ve kendisi için aynı varlık bulunan her şeyde onların yargıları ve eserleri bulunur. Belki onlar, aynı varlıklara ait Ayan'dan başka bir şey değildirler hatta onların aynıdırlar. Külli emrler, kendi nefsinde düşünölmekten kurtulamamıştır. Böylece onlar zihnen var olmaları ve bilinmeleri bakımından içsel ve varlıkların ayrılarının ayrıları olmak bakımından da dışsaldırlar.

Aynı olan her bir varlığın akıldan söküp atılması mümkün olmayan ve akılla bilinmesine engel olacak bir varlık ile birlikte ayında var olması imkânsız olan bu külli emrlere dayanması gerekir. İster sürekli ister geçici olsun, bu varlık birbirine eşittir. Geçici veya sürekli varlıkların, akılda var olan bu külli emrlere bağı, tek bir bağıdır. Bu külli emrlere, aynı varlıklara özgü gerçeklerin bağısladığı şey dolayısıyla aynı varlıklardan bir hüküm gelir. Bilginin bilginle ve canın canlıyla olan bağı gibi.

Hayat da akla ait bir gerçektir. İlim ve hayattan ayrı olan bir hakikattir. Hayat, ilimden başkadır. Sonra biz, Allah, Mutlak İlim ve Hayat sahibidir, deriz. Öyleyse, Allah diri ve bilgindir. Meleklerde de bilgi ve can vardır, deriz. Öyleyse melek de canlı ve bilgindir. Aynı şekilde, insan için de diri ve bilgindir

diyoruz. Demek ki insan da can ve bilgi sahibidir, diyoruz. Şu halde ilmin gerçeği bir olduğu gibi, yaşamın gerçeği de birdir. Hayat ve bilginin canlı ve bilgine nisbeti tektir. Allah'ın ilmine ilişkin konuşurken öncesizlikten söz ederiz, insanın bilgisinden bahsederken kurgudan söz ederiz. İlim, kendisiyle süren kişi hakkında bilgindir denilmeyi gerektirdiği gibi ilimle nitelenen kişi de ilim üzerine, kurgu hakkında; 'Bu kurgudur', öncesiz hakkında; 'Bu öncesizdir' diye hükmetti. Bilgi ile bilgiden her biri kendisiyle hükmedilen ve kendi üzerine hükmolunan bir şey oldu ve yine biliriz ki, külli emrlere, her ne kadar sadece zihni olarak, akılda var iseler de aynı yönünden ölü, yargı yönünden vardır. Aynı varoluşa bağlandıklarında kendi üzerlerine hükmolunur. Öyleyse var olan, ayanda hükmü kabullenir. Bölünme ve parçalanmayı kabullenmez. Çünkü bu türden durumlar, onlar için imkânsızdır.

Külli emrlere, o niteliklerle, her bir nitelenen kendi zati varlığıyla açığa çıkar. İnsanlık kavramı gibi. Bu kavram özel olan insan türünden, her bireyde kişilerin çoğalmasıyla çoğalmadı ve akli bir kavram olmaktan da geri durmadı. Aynı, dışta varlığı olanla olmayan şeyler arasında bir ilgi ve bağlantı kesinleşince o yokluk bağıdır. Böylece, varlıkların kimisinin kimisine bağlı olduğu söylenebilir. Onların arasında bir birleştirici vardır. O da aynı varlıktır ve burada ise birleştirici yoktur. Kuşkusuz, birleştiricinin bulunmamasıyla da arada bir bağlantı oluştu. Böyle olunca, aralarında birleştirici bulunan varlıkların birbirine olan bağlılığı sağlam ve metin oldu.

Sonradan olma varlığın oluşması ve kendisini var kılan Yaratacı'ya muhtaç bulunması, onun kendi nefsinde mümkün olduğundandır. Çünkü varlığı Bir başkasının varlığına bağlıdır. Böyle olunca ihtiyaç bağıyla irtibatlıdır ve yaslandığı Yaratacı'nın kendi zatında varlığı zorunlu olması ve kendi nefsiyle varlığında hiçbir şeye muhtaç olmayarak her şeye karşı müstağni olması gerekir. O da, sonradan olma varlığa

Kendi Zat'ıyla varlık kazandırandır. Öyleyse öteki varlıklar O'na nisbet olunmuştur.

Bu varlığı zorunlu ve öncesiz varlık, kendi zati için mümkün varlığı gerekli görmüştür. Mümkün de bu sayede var olmuştur. Aynı şekilde, sonradan olanın varlığı, onu kendi zati için kendisinden açığa çıkan zata dayanmakta olduğundan ad ve niteliğe ilişkin her bir şeyden ona bağlı bulunan niteliklerin de Hakk'ın yaratışı üzere olması gerekli oldu. Ancak Zati olan Vücub bunun dışındadır. Sonradan olan hakkında bu gerçek değildir. Her ne kadar sonradan olanın varlığı zorunlu ise de, onun zorunlu oluşu, kendi nefsiyle, kendisinin gayrı iledir. Ayrıca şunu iyi bilmeliyiz ki, kuşkusuz emr, bizim söylediğimiz gibi onun suretiyle belirmesinden olduğu için Allah, bizi Kendi ilminde sonradan oluş, düşün ve bakış üzerine havale kıldı ve kuşkusuz ayetlerini bize, yine bizde gösterdiğini beyan buyurdu. Bu nedenle biz kendimize O'ndan delillendik ve O'nu bir nitelikle nitelendiremedik, bu zati olan Özel Zorunlu Oluş'tan başka bir nitelikte olduk. Onu bizimle bizden bildik. Bize bağladığımız her şeyi O'na bağladık. Bize elçilerin dilleriyle tanrısal haberler geldi. Böyle olunca O da nefsini bize bizimle anlattı. Bu yüzden O'nu gördüğümüzde kendi nefsimizi görürüz. O da bizi gördüğünde Kendi Varlığını görür.

Biz her ne kadar bizi birleştiren tek gerçek üzerindeyse de, bir kişi ve türle çoğaldığımızdan asla kuşku duymayız. Ve kesin olarak biliriz ki, arada bir ayırt edici vardır. Bu nedenle kişilerin kimisi kimisinden ayrılmıştır. Böyle olmasaydı Tek Varlık'tan çokluk oluşmazdı. Hakk, her ne kadar her yönden kendi nefsini nitelediği şeyle bizi nitelediye de arada bir ayırıcı gerektir. Ayırıcıysa varlıkta ancak bizim ona muhtaç ve mümkün bir varlık olduğumuzdan ötürü varlığımızın O'na bağımlılığı ve O'na ihtiyaç duyduğumuz şeyin benzerinden

müstağni oluşudur. İşte bu nedenle Hakk için Kendisinde başlangıç bulunmayan ezel ve kıdem gerçekleşti.

Sözü edilen başlangıçla, Kendisinde yokluktan varlığın belirmesini kastediyoruz. Oysa Allah, Evvel olmakla beraber bir ilke, bir başlangıca bağlanamaz. Yani O'nun hakkında Ahir de denilir. Şayet O'nun öncesizliği kayıtlı varlıkların öncesizliği olsaydı, bağlı olan için Ahir oluşu gerçek sayılmazdı. Mümkün için bile Ahir yoktur. Mümkün varlıklar da sonsuzdur çünkü. Onlar için Ahir yoktur. Belki emrin küllisi bize bağlandıktan sonra O'na döndüğü için O Ahir oldu. Bu bakımdan da O, Evvel oluşunun aynında Ahir, Ahir oluşunun aynında ise Evvel'dir. Sonra, iyi bil ki Allah, nefsinin Zahir ve Batın nitelikleriyle nitelendirdi. Varlığın kendi yokluğumuzda içsel ve varlığımızla dışsal olduğunu kavrayabilmemiz için Bilinmeyen ve Görünen âlemlerini yarattı. Kendi nefsinin rıza ve gazap ile nitelendirdi ve varlığı korku ile umut sahibi olarak yarattı. Bundan ötürü O'nun gazabından korkar ve rızasından umutlanırız.

Yine Allah, nefsinin güzel ve heybet sahibi olmakla nitelendirdi, bizi de ürperiş ve yakınlık dolu olarak yarattı. O'na bağlı olan ve onlarla isimlenen şeylerin tümü böyledir. Allah, varlığın gerçeğini ve ayrıntılarını nefsinde toplamış olduğundan ötürü kâmil İnsan'ı yaratmayı dileyince Cemal ve Celal sıfatlarını iki el ile adlandırdı. Bu nedenle varlık apaçıktır ve halife bilinmezliktir. Bundan ötürü Sultan halktan gizlenir. Allah, aynı zamanda Kendi nefsinin karanlık perdelerle örttü. Bunlar doğadaki nesnelere. Onlarla arasına nurani perdeler örtmüştür. Bunlar da latif olan canlılardır. Öyleyse varlık yoğun olanla latif arasındadır. Ve onlar Kendi nefsinde de örtüdür. Âlem, Allah'ın Kendi nefsinin bildiği gibi Allah'ı algılayamaz. O'na muhtaç oluşu yönünden kendini yaratan Yararı'ndan ayrı olduğunu bilmekle birlikte, perdeler içinde gözlenmez. Allah'ın tam Kendisi olan Zati varlığın zorunlu

oluşunda âlem için bir bağış yoktur. Bundan dolayı O'nu sonsuza dek kavrayamaz. O halde Allah, bu yönden, Zevk ve Şuhud bilgisiyle bilinmezlikten de kaybolmaz.

Sonradan olan için öncesizlik yoktur. Allah, Âdem'i onurlandırmak üzere iki eli arasında birleştirmiştir. Bu yüzden Hakk, İblis'e, 'İki elimle yarattığım varlığa yani Cemal ve Celal sıfatımla var ettiğime seni secde etmekten alıkoyan nedir?' diye sordu. Oysa Âdem, âlemin suretiyle Allah'ın suretinden oluşan iki suret arasında, O'nun birleşmesinin adıdır. Yani Allah'ın elidir. İblisse varlıktan bir parçadır. İblis için bu birleşme gerçekleşmemiştir. Ve böylece halifelik insana verilmiştir. İnsan, eğer kendisine halife olduğu Zat'ın suretiyle belirmeseydi halife olamazdı ve onda üzerine halife kılındığı uyrukların istedikleri şeylerin tümü var olmasaydı yine bu uyruklar üzerine halife olamazdı. Çünkü bütün uyruklar O'na dayanır. Böyle olunca da, kendisine ihtiyaç duyan şeylerin tümüyle var olması gerekir. Yoksa onlar üzerine halife sayılmaz.

Halifelik sadece insan-ı kâmil için gerçekleşmiştir. Yüce Allah, olgun insanın dış suretini varlığın gerçekleriyle suretinden, içsel çehresini de kendi sureti üzere yaratmıştır. Bu nedenle onun hakkında, 'Ben onun işitme ve görme duygusu olurum' buyurulmuştur. 'Onun gözü ve kulağı olurum' denmemiştir. Böylece iki suretin arasını ayırdı. Âlemdeki her varlıkta Allah'ın tecellisi, o varlığın gerçeğinin isteğindedir. Fakat halifedeki camiiyyet başkalarında yoktur. Halife, ancak bu niteliği ile üstün sayıldı.

Allah'ın varlıklarda suretle tecellisi olmasaydı âlem varlık kazanamazdı. Akli birer kavram olan o büyük gerçekler olmasaydı, aynı varlıklarda da bir hüküm açığa çıkamazdı. Bundandır ki, âlemin kendi varlığında Allah'a ihtiyacı kesindir. *Bütün evren O'na ihtiyaç duyar, hiçbiri müstağni değildir.*

Bu Hak'ın sözüdür, biz açıkça söyledik, imada bulunmadık. Eğer hiçbir şeye gereksinim duymayandan söz ediyorsan, iyi bil ki O kimseye muhtaç değildir. Herkes O'na muhtaçtır. O halde bu sözle neyi kastettiğimizi anlarsın. Her şey birbirine bağlıdır. Hiçbir varlık Hak'tan ayrılamaz böylece. Benim anlattığım gerçeği yine benden dinleyin öyleyse.

Âdem'in bedeninin yaratılmasındaki gizleri, onun dış suretini ve ruhunun yaratılışını yani içsel çehresini şimdi anladım. Âdem hem halk hem de Hak'tır. Kendisindeki genişlik ve üstün nitelikler dolayısıyla halifelğe layık olma konusundaki düzeyinin asıl ve kaynağını da bildin. Âdem, kendisinden insan türünün yaratıldığı tek bir benliktir. Allah şöyle buyurdu: 'Ey insanlar, sizi tek bir nefisten yaratan ve ondan eşini var eden ve ikisinden erkek ve dişi çocuklar üreten Rabbinize karşı takva bakımından daha duyarlı olunuz.' Allah'ın bu emri, 'Sizden olan şeyi yani içinizi nefsinize karşı koruyun. İçiniz ise Rabbinizdir.' demektir. Zem ve Hamd'dir emir. Zem'de Allah'ın koruyucusu olun ve Hamd'de nefislerinizi koruyun. Edepli ve ilim ehli olun. Sonra Allah, Âdem'e bağışladığı şeyi kendisine bildirdi ve bunu iki avucuna aldı. Bir avucunda âlemi, diğer avucunda Âdem ve çocuklarını gösterdi. Allah, en büyük babaya bağışladığı bu gerçeği bana öğretince, ben de kitapta gösterdiği sınırlar içinde onu yazdım, gerçeğine erdiğim şeyleri değil. Ne kitap ne de var olan bunu anlatmaya yetmez. Bu kitapta söz ettiklerim, görüp anlattıklarımıdır.

Allah'ın Elçisi (as) bana Âdem kelimesindeki ilahî hikmetin sınırlarını gösterdi. Sonra, Şit kelimesindeki Nefsi, Nuh kelimesindeki Subbuhi, İdris kelimesindeki Kuddusi, İbrahim kelimesindeki Mehimi, İshak kelimesindeki Hakki, İsmail kelimesindeki Ali, Yakup kelimesindeki Ruhi, Yusuf kelimesindeki Nuri, Hud kelimesindeki Kalbi, Lut kelimesindeki Melki, Üzeyir kelimesindeki Kadri, İsa kelimesindeki Nebevi, Süleyman kelimesindeki Rahmani, Davud kelimesinin-

deki Vücuti, Yunus kelimesindeki Nefsi, Eyüb kelimesindeki Gaybi, Yahya kelimesindeki Celali, Zekeriya kelimesindeki Maliki, İlyas kelimesindeki Eynasi, Lokman kelimesindeki İhsani, Harun kelimesindeki İmani, Musa kelimesindeki Ulvi, Halid kelimesindeki Samedi ve Muhammed Kelimesindeki Ferdi hikmetlerin açıklaması gelecektir.

Her hikmetin özü kendisine ayrılmış olan sözcüklerdir. Kitaptaki konuların, Ana Kitap'ta belirlendiği gibi, bu hikmetlere ilişkin söylediğim şeye indirgedim. Bana ilham edilen yönetime uydum. Benim için sınırları çizilmiş olan yerde durdum. Buna bir şey eklemek istesem bile elimden gelmez. Kulluk niteliğim buna engel olur. Başarıyı ancak Allah bağışlar. O'ndan başka Rab yoktur.

Şit Kelimesindeki Nefs Hikmetinin Özü

İnsanlara iki türlü bağış gelir: Biri Zat yönünden, diğeri Allah'ın İsimleri yönünden. Bunlar manevi zevk sahibi olanların katında belirgin olur. Bağışın kimisi, bir istekle gelir, kimisi de belirsiz dileklerle iner. Allah'ın bazı bağışları da istemeden edinilir. İster Zat'tan gelsin isterse İsimler'den ikisi de aynıdır. Bazı Allah vergileri, sözgelimi, 'Allah'ım, bana şunu bağışla' diye istenir ve bu belirli istekten başka bir arzu gösterilmez. Belirsiz bağışlar ise, 'Allah'ım benliğimin her zerresi için bana nimetler bağışla' diyenin dileği gibidir.

Allah'tan bağış dileyenler de iki kısımdır. Biri, dilerken acelecidir. Çünkü insan aceleci olarak yaratılmıştır. Bir kısmı da dileklerini Allah'ın her şeyi kuşatan ilmine bağlı kılarlar. Allah katında ancak bilinmiş olan açığa çıkar, bu gerçeği bilirler. Kul, dileğine ancak istedikten sonra kavuşur. O halde bunlar der ki, Allah'tan istediğimiz şey, bu tür dileklerden olsun. Yani onların dileği, imkâna bağlı bir itiyat olur. Allah'ın ilminde var olan şeyle, onun istidadının kabulü için uygun olan zaman bilinmez. Herhangi bir zamanda herkesin yeteneğini bilmek bilginin en çetin türüdür. Eğer dileyen kişinin yeteneği bu isteği gerektirmeseydi, o da talep etmezdi. Bunun içyüzünü bilmeyen huzur ehli olanların amacı, içinde buldukları